

РЕЦЕНЗІЯ

Марії Василівни Моклиці,

доктора філологічних наук, професора.

на дисертацію **Легерко Тетяни Олегівни**

«Флористичний дискурс української модерної лірики

і поезії Лесі Українки»,

подану до захисту на здобуття ступеня доктора філософії

з галузі знань 03 Гуманітарні науки зі спеціальності 035 Філологія

Актуальність дослідження

Дослідження поетики – це аспект, який ніколи не вичерпується і не втрачає актуальності, якщо це стосується першорядних майстрів слова. Усі автори, яких Тетяна Легерко обрала в якості об'єкта для дослідження (а це знані представники українського модернізму) – чільні постаті, перший ряд класиків модернізму, доробок яких не зникає з поля зору науковців і не втрачає актуальності. Водночас не можна стверджувати, що кожна персоналія висвітлена в науці з достатньою глибиною. Навіть щодо поезії Лесі Українки, авторці, навколо якої сформувалося потужне рецептивне поле, а бібліографія фіксує ледь не найдрібніші аспекти життя і творчості, не можна стверджувати, що поетика її лірики осмислена з належною глибиною. Ще й досі тяжіє над цією авторкою інерція численних ідеологічно зумовлених упереджень, зокрема, це стосується нездоланної тези про неоромантизм Лесі Українки як вичерпний концепт вписування її у літературний процес кінця XIX – початку XX століття. Ця теза фактично блокує усвідомлення тієї надважливої ролі, яку Леся Українка зіграла у розвої українського модернізму. У цьому плані аргументоване, уважне, скрупульозне дослідження поетики на рівні індивідуальної образності і водночас з кореляцією літературним контекстом епохи дає той безсумнівний доказовий матеріал, який виявляє присутні риси саме модерністського новаторства Лесі Українки. Те саме можна сказати про дослідження поетики у флористичному ракурсі інших аналізованих авторів – М. Вороного, П. Карманського, О. Олеся, Є. Плужника,

О. Лятуринської і Дарії Віконської. Тетяна Лєгерко вочевидь актуалізувала дослідження поетики кожного з авторів/авторок, застосувавши до неї новий . В підхід. У результаті сам по собі флористичний дискурс набув несподіваної, яскраво вираженої актуальності.

Наукова новизна результатів дисертації

Наукова новизна дисертації самою дисертанткою сформульована чітко і коректно, не викликає сумніву чи запитань. Наукову новизну визначає насамперед предмет дослідження – флористичний дискурс лірики. Те, що флористика незмінно присутня в ліриці, річ ніби самоочевидна, лежить на поверхні. Але зовсім інша справа – витягнути з історії літератури глибокий дискурс і застосувати його як методологічний підхід до вивчення більш вузького, але надто важливого об'єкта – української модерної лірики і поезії Лесі Українки. Інакше як науковою новизною цей дослід не назвеш. Чимало наукового новаторства, яке вирізняє цю вочевидь оригінальну і творчу роботу, можна побачити на кожному етапі дослідження. У першому розділі – це переконливе розгортання флористичного дискурсу європейської поезії, у другому – це зовсім нові штрихи до поетики досліджуваних українських модерністів, у третьому розділі – це розгортання флористики Лесі Українки у цікавий рителінг, який дозволяє побачити еволюцію поетичної творчості в іншому світлі. Важливою науковою новизною є пов'язування флористичної образності з епохальними стилями, а також з індивідуальним стилем кожного досліджуваного автора, застосування символіко-алегорично-метафоричної опції, що дозволило дисертантці аргументовано стверджувати, якою мірою кожен з авторів вписується у модерністські течії початку ХХ століття, якою мірою кожен з них володів модерністською свідомістю й естетикою.

Теоретичне і практичне значення результатів дисертації

Теоретичне значення роботи не підлягає сумніву, бо дослідниця переконливо показала, що флористичний дискурс – це дієвий інструмент для аналізу ліричної поетичної творчості. Продемонструвавши результативність такого підходу на численних прикладах, дослідниця уклала свого роду

практикум з дослідження поезії для інших науковців, особливо початківців, адже відомо, що аналіз поезії для багатьох науковців стає часом справжнім каменем спотикання, зумовлюючи вибір на користь дослідження прози чи драматургії. Практичне застосування такого «інструменту» дозволить залучити до наукових студій багатьох шанувальників поезії, які вважають, що аналітичний підхід щось там у поетичному тексті руйнує. Тетяна Лєгерко показала, як заглиблюватись і осмислювати поезію, зберігаючи її цілісність та емоційний вплив.

Наукова обґрунтованість результатів дослідження

Робота Тетяни Лєгерко вирізняється творчим підходом, який іноді виглядає як свого роду «вільнотворство». Але не підлягає сумніву її ґрунтовна обізнаність з науковою літературою, дотичною темі (зокрема це стосується бібліографії кожного з досліджуваних авторів), її вільна орієнтація в історії літератури. Навіть тих авторів, які лише пунктирно прописані у європейському флористичному дискурсі першого розділу, зокрема, Т. Шевченка, І. Франка, кількох зарубіжних авторів, дослідниця бачить у контексті наукової рефлексії. Треба віддати належне коректному і доцільному цитуванню наукових джерел, які не затіняють ходу дослідницької думки, але створюють для нього міцне підґрунтя. Найбільш переконливим доказом обґрунтованості результатів є представлений в роботі фаховий аналіз поетичних і ліричних творів, який ніде не збивається на загальники, риторичні фігури чи інші прояви ліричних упереджень, яких можна було б очікувати від авторки, яка й сама є поеткою та музиканткою.

Рівень виконання поставленого наукового завдання

Оскільки дисертантка послідовно рухалась до мети, не перебільшила поставлених завдань і весь час тримала їх в полі зору, їй вдалося досягти переконливих результатів. Кожен розділ широко й аргументовано підсумовано, загальні висновки, не повторюючи проміжних, свідчать, що наукове завдання виконане на високому рівні і може вважатись посутнім внеском у літературознавчу науку.

Апробація результатів дисертації

Дисертантка пройшла належну апробацію через участь у наукових конференціях різного рівня (опубліковані тези доповідей у кількості 4), публікацію статей у фахових виданнях категорії Б (три статті), а також публікацію у журналі категорії Web of Science, яка є колективною працею, але стосується теми дисертації Т. Легерко. Отже, апробацію можна вважати успішною.

Структура та зміст дисертації, її самостійність, завершеність, відповідність вимогам щодо оформлення й обсягу

Дисертація Т. Легерко складається зі вступу, трьох розділів із підрозділами, висновків та списку використаних джерел, який налічує 253 позиції. Загальний обсяг роботи – 239 сторінок, з них 214 сторінок основного тексту. Вимогам щодо оформлення й обсягу дисертація відповідає.

Структура дисертації логічна, доцільна, цілком підпорядкована меті і завданням. Перший розділ структуровано за параграфами, які відповідають етапам розгортання флористичного дискурсу: антично-середньовічного, ренесансного, романтичного і реалістичного періодів. Це дозволяє показати досліджуваний об'єкт, українську модерну лірику, в диспозиції щодо глибокої традиції, а це, у свою чергу, увиразнює характер новаторства кожного з досліджуваних авторів. Структура другого розділу так само очевидно доцільна: імена розташовані частково в хронологічному порядку, але насамперед як представники раннього і високого модернізму. Третій розділ, присвячений флористиці поезії Лесі Українки, доцільно побудовано за хронологією і виходом поетичних збірок. Усі частини дисертації змістовні і чітко узгоджені з метою і завданнями. Висновки закономірно й аргументовано завершують дослідження.

Окремого відзначення заслуговує самостійність цієї праці. Яскравим проявом самостійності є цілісність, це фахове наукове дослідження прочитується легко, з великим зацікавленням. Дослідниця настільки занурена в матеріал, настільки не байдужа до об'єкта і кожного з окремих об'єктів, тобто досліджуваних поетів, що дисертація часто сприймається як цілісний і захопливий наратив про квіти і поезію. Велике задоволення – читати сторінки,

присвячені аналізу конкретних поетичних текстів з флористичними образами. Фаховість класифікації (до речі сказати, символ з алегорією плутають навіть автори підручників зі вступу до літературознавства, а Тетяна Легерко визначила тип кожного образу непомилково) поєднується з чутливістю до поетичної матерії. Хочеться наводити численні приклади тонкого розуміння поезії, але обмежусь одним: «Коливання між реальним, котре представлено затишком, геранями, пообіднім сном, енциклопедією, та ідеальним, яке представлено (неочікувано) білим маревом мандрів, утомою в дорозі, самотою, сухою і сірою курявою. Ідеальне тут об'єктивно непривабливе, але не для того, хто прагне внутрішнього руху: відбувається не підміна понять, а радше зміщення акцентів і рефлексія на усвідомлення власної інакшості» (с. 108): фрагмент аналізу поезії Є. Плужника «Душе моя! Ти знов стоїш на грані...», який хочеться навести цілком, настільки він суголосний з поезією видатного лірика. Втім, таких проникливих рефлексій у дисертації багато. Саме вони є важливим підтвердженням самостійності, навіть, можна сказати, натхненності виконання цього наукового проєкту, втіленого поетичною натурою дослідниці.

Дотримання академічної доброчесності у дисертації та наукових публікаціях

Апробовані в процесі роботи над дисертацією результати дослідження (опубліковані статті), усі положення та ідеї, які виносяться на захист, є самостійними, оригінальними, власне авторськими. Аналіз тексту дисертації переконує в послідовному дотриманні дисертанткою засад та вимог академічної доброчесності.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації

Як кожне самостійне і творче наукове дослідження, дисертація Тетяни Легерко містить дискусійні елементи, питання, які потребують додаткового роз'яснення в процесі захисту.

1. Флористичний дискурс дисертантка розпочинає із Античності та Середньовіччя, що доцільно поглиблює і теоретизує дослідження. Разом з тим побіжний огляд кількох епох в історії європейської

культури зумовлює надто оглядову характеристику творчості багатьох поетів, для яких флористика була важливою частиною поетики. Цікаво дізнатись, як дисертантка узгодила ці дві ніби взаємовиключні вимоги: необхідність охарактеризувати глибокий дискурс і переконати читачів в обґрунтованості вибору тих чи інших персоналій.

2. Представлений у другому розділі ряд українських поетів для тих, хто обізнаний з історією української поезії перших десятиліть ХХ століття, провокує закономірне питання добору персоналій, адже деякі з них, наприклад, Вороний, Плужник, не асоціюються з яскравою флористичною образністю. Природньо було б відібрати поезію саме тих авторів, які активно використовували флористику в індивідуальному стилі. Тому доречно було б в процесі обговорення почути аргументи на користь відбору саме цих шести персоналій українського модернізму. Чи не змінилися би результати дослідження, якби, скажімо, у список (логічно, через насиченість поезії флористикою) потрапили Грицько Чупринка, Володимир Свідзинський, Павло Тичина?
3. Загалом вписування кожного з авторів у певний стиль виглядає переконливо, але трапляються не узгоджені твердження. Наприклад, таке: «Тобто орієнтація суто на частоту вживання тих чи тих тропів – помилковий «путівник» на шляху до ідентифікації приналежності автора до певного художнього напрямку його творчості / світовідчуття. Отже, мусово розглядати риси та тенденції його поетичної спадщини комплексно» (с. 57). Звісно, комплексний підхід завжди рятівний. Але щодо частотності, то її не варто знецінювати, адже й сама авторка дисертації послуговується цим критерієм при доборі поетів і текстів. Не завжди частотність дає певну відповідь, це так, але хіба не частотність вживання образів-символів чітко відділила символістів від романтиків?
4. Цікавим аспектом дослідження став, окрім названого вище, гендерний підхід до використання флористики, прозвучало твердження, що жіночій поезії флористика більш притаманна. Хотілось би почути

ширше пояснення, адже чи не може статись так, що подібна закономірність породжена підбором авторів та авторок?

Загальний висновок

За фаховістю, актуальністю, науковою новизною, теоретичним і практичним значенням дисертація Легерко Тетяни Олегівни відповідає спеціальності 035 Філологія, галузі знань 03 Гуманітарні науки.

Загальна оцінка дисертації

Дисертація Легерко Тетяни Олегівни – самостійне, завершене, здійснене на високому фаховому рівні дослідження, яке повністю відповідає вимогам, які визначають його змістові і формальні аспекти, а саме:

дисертація відповідає вимогам п. 6-9 Постанови Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 «Про затвердження порядку присудження доктора філософії та скасування рішення спеціалізованої вченої ради закладу освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (зі змінами) та наказу МОН України від 12.01.2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», затвердженого Міністерством юстиції України 03.02.2017 р. за № 155/30023. Авторка дисертації **«Флористичний дискурс української модерної лірики і поезії Лесі Українки»**, Легерко Тетяна Олегівна, заслуговує на присудження їй ступеня доктора філософії зі спеціальності 035 Філологія.

Рецензент:

доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри теорії літератури
та зарубіжної літератури Волинського
національного університету
імені Лесі Українки

Марія Моклиця